№ 41 — 1877 ՇԱԲԱԹ 22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ — № 41

ՄԵՂՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՄԵՆ 10 ՄԻԶԱԿ ՏՈՂԻ ՎՃԱՐՆ Է 1 ԿՈՊԵԿ:
Յայտարարութիւններ ընդունվում են հայերէն եւ օտար լեզուներով։

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ԱՄԵՆ ՇԱԲԱԹ ՕՐ ՄԻ ԹԵՐԹ. ՏԱՐԵԿԱՆ ԳԻՆՆ Է 6 Ռ.
Յայտարարութիւնները դիմում են ուղղակի Въ редак. газеты „Пчела Арменіи“.

ՓԱՍՏԱԿԱՆ ՄԱՍ

ԹԻՖԼԻՍ 22-ԻՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ

Հայ եկեղեցականութեան կոչումն եղել է միշտ հոգալ ազգի մտաւոր և բարոյական հոգսերը։ Սա հայ եկեղեցականութեան պարծանքն է և նորա պատմական ժառանգութիւնը Հայ ազգի կեանքից։ Որքան նա կատարել է այդ իւր պաշտօնը արդեւթեամբ և որքան նա զանցառութեան առել նրան ի՛նչ-որ ազգի — դա չէ մեր գրութեան նպատակը. այլ թէ ներկայումս նա ինչպէս պիտի կատարէ իւր այդ պաշտօնը։

Հայ եկեղեցականութեան այդ պաշտօնն ու իրաւունքը ճանաչում է և Ռուսաց կառավարութիւնն, որ բարձրագոյնս հաստատել հրամանագրով տուել է Հայ եկեղեցական վարչութեան, համաձայն Հայոց պատմական կեանքի աւանդութեանց, իրաւունք ունենալու իւր պատասխանատուութեամբ իւր ազգային բարձր, միջնակարգ և տարրին ծխական դպրոցները, որոնց մէջ ազգային լեզուով և հոգւով կրթուէին հայ մանուկները։ Այս մի անգին իրաւունք և անգնահատելի է և Հայ ազգի միակ միխիթարութիւնը։

Տարակոյս չունինք, որ հայ հոգեւոր վարչութիւնն ունի ցանկութիւն օգուտ քաղելու այն իրաւունքից և իւր պարտքն առ ազգը կատարելու, նորա մտաւոր և բարոյական զարգացման վերաբերութեամբ, բայց լոկ ցանկութիւնը հերիք չէ գործ կատարելու համար, այլ հարկաւոր է ունենալ զօրութիւն և միջոց։ Մենք մեզ խաթաձ կ'ընկնէինք, եթէ կարծէինք, թէ մեր ներկայ եկեղեցական դասը կարող է անձամբ հոգալ ազգի մտաւոր և բարոյական պիտոյքը, ժամանակի պահանջների համաձայն։ Կարծում ենք, որ նոյն իսկ եկեղեցականութիւնն ինքն էս կ'խոստովանի իւր անկարողութիւնն այդ վերաբերութեամբ, որ նրան անպատասխանութիւն չի բերել. քանի մեր պատմական հանգամանքները դնել են նրան այդ անկարողութեան մէջ։ Ուրեմն ի՞նչ կայ մեր եկեղեցականութեան անելու, որ իւր այդ սրբազան պարտքն և պաշտօնը կատարէ, հայ դպրոցները ազգի շահերին ծառայեցնէ և իւր իրաւունքը պահպանել և օգտաւէտ կացուցանել կարողանայ։ Նա պէտք է անշուշտ գիտէ ազգի իրան բարոյական և մտաւոր ուժերն և սրան դործ դնէ իւր հովանաւորութեան և կառավարութեան տակ եղող ազգային դպրոցներում։ Մեր ազգային դպրոցները ընդհանրապես, պէտք է ձշմարտութեամբ վկայել, որ չունին այնքան միջոց, որ կարող լինէին դրաւել ազգի բոլոր ուժերն, առատ վարձատրութեամբ։ Ուստի և նոցա մէջ ծառայելու ցանկութիւն արտայայտող երիտասարդները կազմում են խիստ սակաւ և շատ աննշան տոկոսքն այն բազմաթիւ երիտասարդների, որոնք առաջել են ուսումն և կարող են օգտաւէտ լինել հայ դպրոցներին։ Ա.յսոքիսի հայ երիտասարդները մեծ մասամբ ծառայում են կամ տէրութեան դպրոցներում և կամ ընդունում են արքունի պաշտօններ, որոնք աւելի վարձատրում են, արտօնութիւններ են տալիս և ծառայողից ապագայն ապահովում, որ անկարող են անելու մեր դպրոցները։ Մենք չենք դատապարտում մեր այդ երիտասարդներին, քանի որ իրաւունք չունինք ամեն մարդուց անձնազոհութիւն պահանջելու։ Ուստի և եթէ պատահում են մեր ուսումն ստացած երիտասարդների մէջ այնպիսիք, որոնք յանձնառու են լինում ծառայելու հայ դպրոցներին և գրականութեան— դոքա բացառութիւնք են կազմում, դրված անձնական անհատական դգացմունքից, իւրեանց համզմունքից և սերից դէպի ազգը։ Մենք կարծում ենք, որ մեր հոգևոր իշխանութիւնն այսպիսիներուն երկու ձեռքով պիտի ղրկէ և ամենայն կերպով աշխատէ նրանց շահել և գործ դնել իւր պարտքը նոցա ձեռքով կատարելու, և իւր պատմական նշանակութիւնը պահպանելու համար։ Ինչումն պէտք է լինի հոգևոր իշխանութեան այդպիսեաց պահպանութիւն — առաւելապէս պատուով վարվելում և նոցա անհատական արժանաւորութիւնը յարգելում։ Մարդս ի՛նչ ունի ձգումն ոչ կրաւորական, այլ ներգործական դիրք ընդունելու և այս ձգտումն այնքան զօրեղ նում է մարդու մէջ, որքա նա աւելի գարգացած է։ Զարգացած մարդուն, որքան գրաւում է ապրուստի միջոցն, կըշկռնատպիկ աւելի ազատութիւնը գործունէութեան մէջ։ Դժբաղդաբար մեծ մասամբ իշխանութիւն ունեցող մեր եկեղեցականաց մէջ տեսնում ենք մարդկային այս բնաւորութեան հակացողութեան թերութիւն։ Նոքա կարծում են, որ իրանց իշխանութիւնը նորա մէջ պէտք է երևի, որ ամեն նոցա իշխանութեան տակ պաշտօն վարողները կրաւորական դիրք միայն ցիտի բռնեն, իրաւունք չունին իրանց մարդկային դգացմունքը ունենալ և յայտնելու։

Սորա հետևանքն այն է լինում, որ այն փոքրաթիւ հայ երիտասարդներն, որոնք յանձն են առել ծառայելու ազգի շահերին — ստիպված պէտք է լինին կամ անձամբ հրաժարվելու և կամ հրաժարեցրած լինելու ազգային դպրոցներից — ասպարէզ տալով նոցա մէջ անընդունակ և կրաւորական անձանց։

Մեզ այս խօսքերն ասելու ստիպեց այն հանգամանքն, որ մանաւորապէս խնդացնը որ դանձակում մեծ. պ. Մ. Եպիսկոպոսեանցը հրաժարական է տուել թէ ուսուցչութիւնից և թէ տնօչութիւնից հայ դպրոցներում. որովհետև նա իւր պաշտօնի վերաբերութեամբ կրաւորական դիրքի մէջ է դրած, թէև առաջվան հետ համեմատելով նկատելապես աւելի վարձատրութիւն է նրան նշանակած։ Մենք ցաւում ենք այս իրողութեան վերայ, որովհետև գիտենք, որ նորա աշխատանօք գանձակու հայ դպրոցները վերջին երկու տարուան ընթացքում բաւական կենդանութիւն սուացել էին, կանոնաւորվելու և օգտաւէտ լինելու ճանապարհի վերայ էին և այժմ կրկին էլի պէտք է ընկնին իրանց նահապետական և անշարժ դրութեան մէջ։ Գանձակի հայ հասարակութիւնը բաղդաւոր էր, որ նորա, գուցէ բազմաթիւ, ուսումնական երիտասարդներից մէկը կամ մի քանիսը յանձնառու էին եղել ծառայելու նորա դպրոցներին — բայց այդ բաղդը չէ կամենում նա վայելել, պահպանելով այդպիսեաց։ Ամեն մարդ ունի պատասխանատուութիւն։ Եթէ հասարակութեան մէջ յարգանք չունի, եթէ պատուհասում են մեր ուսումն ստացած երիտասարդների մէջ այնպիսիք, որոնք յանձնառու են լինում ծառայելու հայ դպրոցներին և եսասիրութիւնից — հապա ինչո՞ յարդելի չպիտի լինի նոյն պատասխանատուութիւնը և՝ զարգացած ու լուսաւորեալ անձի մէջ — որ գիտակցութեամբ և անձնազոհութեամբ ծառայում է հասարակութեան շահին։ Եթէ մի տգէտ և անձնասեր հոգևորական կամ քահանայ չէ կամենում կրաւորական դեր խաղալ ուսման գործի մէջ, որ հոան անգամ առած չէ — ինչ իրաւունք է կրաւորականութիւն պահանջել նոյն գործի մէջ մի ուսումնականից, որ մանաւանդ է այդ գործը։ Մեզ հասկանալի է պ. Եպիսկոպոսեանցի դրութիւնն ու հրաժարակն նի պատճառը և ցաւալի դանձակի դպրոցների ապագայն։ Զարգացած մարդուն — կրաւորականութեան մէջ լոկ նիւթական վարձատրութիւնը չէ կարող գրաւել։ Դժբաղդաբար նոյն տեսակ դէպք մենք լսում ենք և՝ Ախալցխայի վերաբերութեամբ, որովհետև մեզ հաղորդում են, որ այնտեղ էլ պ. Ց. Գիզամեանցը հրաժարեցած է դպրոցներից, էլն իւր կրաւորական դիրք չբռնելուն համար։

Այս իրողութիւնը շատ ցաւալի են և միաձայն հայ դպրոցներին հրաւիրում ենք այս հանգամանքի վերայ տեղւոյս առաջնորդ Սրբազան Գաբրիէլ Աբգեմիսեանցի լուսաւոր ուշադրութիւն, որոյ խոնամոց է յանձնված ի պաշտօնէ թեմիս հայ դպրոցների վիճակը։

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՍԻՄՖԵՐՈՊՕԼ

(Թղթակցութիւն „ՄԵՂՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ“ լրագրէ)

Մեր նախնին յօդուածում խօսելով ընդհանրապէս Ղրիմի վերայ, այս անգամ մանաւանդ վերաբերելով մեր խօսքերը՝ կ'խօսենք միայն Սիմֆերօպօլի վերայ։ Բայց դիւրին չէ մի նորեկի համար, որ տալիս կարողանայ և արտաքին ձևը նկատել այն քաղաքի, ուր ինքը տակաւին մկամուս է բնակուել, դրէթ վեր առնել և գանազան ձախ ու ծուռ վճիռներ կարդալ նորա դէմքին։ Աչքի առաջ ունենալով այս կարևոր հանգամանքը, այս անգամ մեր գրչի նիւթ կառնենք այն առարկան, որի հետ արդէն բաւական ծանօթացել ենք։ Այդ առաքեան Հայոց ծխական երկսեռ դպրոցն է, որ կառուցուած է յանուն քաղաքիս Ս. վլադիմիրեան եկեղեցւոյ, և որի մէջ ուսուցչութեան պաշտօն վարելու բաղդաւորութիւնն ունինք։ Բայց այդ նուիրական հաստատութեան վերայ խօսելուց առաջ մի փոքր ունկնդիր լինինք լսելու, թէ ինչ են պատմում դորա անցեալի մասին։

Այս ուսումնարանը, ինչպէս և ամեն ուսումնարան, իւր սկիզբն առել մի փոքր գումարից, որ հոգաբարձու, քահանայ, երեսփոխան և այլն ունին իրանց պատասխանատուութիւնը, դրած շատ անգամ անմիտ սնափառութիւնից և եսասիրութիւնից — հապա ինչ չնաշխարհութիւն պիտի լինի նոյն պատասխանատուութիւնը և՝ զարգացած ու լուսաւորեալ անձի մէջ — որ գիտակցութեամբ և անձնազոհութեամբ ծառայում է հասարակութեան շահին։ Եթէ մի տգէտ և անձնասեր հոգաբարձու կամ քահանայ չէ կամենում կրաւորական դեր խաղալ ուսման գործի մէջ, որ հոան անգամ առած չէ — ինչ իրաւունք է կրաւորականութիւն պահանջել նոյն գործի մէջ մի ուսումնականից, որ մանաւանդ է այդ գործը։ Մեզ հասկանալի է պ. Եպիսկոպոսեանցի դրութիւնն ու հրաժարակն նի պատճառը և ցաւալի դանձակի դպրոցների ապագայն։ Զարգացած մարդուն — կրաւորականութեան մէջ լոկ նիւթական վարձատրութիւնը չէ կարող գրաւել։ Դժբաղդաբար նոյն տեսակ դէպք մենք լսում ենք և՝ Ախալցխայի վերաբերութեամբ, որովհետև մեզ հաղորդում են, որ այնտեղ էլ պ. Ց. Գիզամեանցը հրաժարեցած է դպրոցներից, էլն իւր կրաւորական դիրք չբռնելուն համար։

Այս իրողութիւնը շատ ցաւալի են և միաձայն հայ դպրոցներին հրաւիրում ենք այս հանգամանքի վերայ տեղւոյս առաջնորդ Սրբազան Գաբրիէլ Աբգեմիսեանցի լուսաւոր ուշադրութիւն, որոյ խոնամոց է յանձնված ի պաշտօնէ թեմիս հայ դպրոցների վիճակը։

ՄԵԿ ՕՐՎԱ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՐՇԱԿ ԱԼԻՇԱՆ

Ա.

Ի՞նչ է հայկական հարցը, ինչո՞ւ է նա առաջացել, ինչո՞ւ է նա մնում անլուծելի, ինչո՞ւ է նա ամեն անգամ ծագում, երբ որ Արևելքի գործերի մասին խոսակցություն է լինում, ինչո՞ւ է նա ամեն անգամ ներկայանում որպես մի սարսափելի ուրվական, որ ահ է ազդում Եվրոպայի դիվանագիտական աշխարհի վրա։ Ինչո՞ւ է նա ամեն անգամ ներկայանում որպես մի սարսափելի ուրվական, որ ահ է ազդում Եվրոպայի դիվանագիտական աշխարհի վրա։ Ինչո՞ւ է նա ամեն անգամ ներկայանում որպես մի սարսափելի ուրվական, որ ահ է ազդում Եվրոպայի դիվանագիտական աշխարհի վրա։

ՎԱՂՈՒՑ ՕՐԱԹԵՐԹ
ԱՄԵՆ ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ
ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱԹՈՌԻԿՈՍԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԳԷՍ
ՀԱՄԱՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԳԷՍԻ ՄԵԾ ՊԱՏՈՒԱՐԱՒ ԱՌ ՀԱՅՈՑ ԱՄԵՆԱՍՈՒՐԲ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱԹՈՌԻԿՈՍԻ
ՀԱՄԱՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԳԷՍԻ ՄԵԾ ՊԱՏՈՒԱՐԱՒ ԱՌ ՀԱՅՈՑ ԱՄԵՆԱՍՈՒՐԲ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱԹՈՌԻԿՈՍԻ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԷՍ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԷՍ
ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԷՍ

###

ՎԱԳԱՐՇԱՊԱՏ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԹԵՐԹ

ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐՈՎ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՍԻՆՈԴԻ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆՑ ԵՒ Ե-Ի

Տարի Երկրորդ Ա. Ամիսն առնէ Ե-է

ՀԱՅՈՑ ՀԱՆԴԷՍ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆՑ ԵՒ Ե-Ի

ՎԱՂՈՒՑ ՀԱՄԱՐ ՄԱՏՈՒՑԱԾ ՀԱՅՈՑ ՀԱՆԴԷՍ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆՑ ԵՒ Ե-Ի

ՎԱՂՈՒՑ ՀԱՄԱՐ ՄԱՏՈՒՑԱԾ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՆԴԷՍ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆՑ ԵՒ Ե-Ի

ՎԱՂՈՒՑ ՀԱՄԱՐ ՄԱՏՈՒՑԱԾ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՆԴԷՍ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆՑ ԵՒ Ե-Ի

ՎԱՂՈՒՑ ՀԱՄԱՐ ՄԱՏՈՒՑԱԾ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՆԴԷՍ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆՑ ԵՒ Ե-Ի

ՎԱՂՈՒՑ ՀԱՄԱՐ ՄԱՏՈՒՑԱԾ